

Javne potrebe

Potrebe mogu biti :posebne (specifične)

opšte (zajedničke)

Mogu se zadovoljavati: iz privatnog sektora

iz javnog sektora

Kriterijumi uspješnosti: privatni sektor-cijena

javni-političke odluke

Privatni interes-interes građana i porodica

Javni interes-usklađivanje interesa posredstvom države

i drugih javnopravnih tijela, a o čemu se javno
odlučuje

Javne potrebe i javna dobra

- Javne potrebe se poistovjećuju sa javnim dobrima
- Javna dobra predstavljaju posebnu kategoriju dobara:
 - koje pojedinac ne može vlastitim radom obezbijediti,
 - tržište ne može (ili nije zainteresovano za njihovu isporuku),
 - postoji široki društveni interes da takva dobra budu dostupna svim građanima,
 - iz njihove upotrebe se niko ne može isključiti ili isključivanje nije poželjno.
- Javna dobra su ona dobra kod kojih ne postoji rivalitet niti isključivost u proizvodnji i potrošnji.

- Podjela javnih dobara
 - **Čista javna dobra** (ne postoji niti rivalitet niti isključivost-odbrana)
 - **Nečista** (postoji mogućnost proizvodnje na tržišnoj osnovi, ali je to nepoželjno-obrazovanje, zdravstvo)
 - **Mješovita** (postoji ili rivalitet ili isključivost-vatrogasna jedinica, auto-put)
 - **Meritorna**

Podjela javnih dobara sa stanovišta nivoa vlasti koji ih obezbjeđuje

- **Lokalna javna dobra,**
- **Regionalna javna dobra** (tiču se regionalnih potreba),
- **Državna (nacionalna) javna dobra** (odbrana granica zemlje),
- **Međunarodna javna dobra** (međunarodna bezbjednost, međunarodna ekonomska stabilnost),
- **Globalna javna dobra** (globalna životna sredina, znanje)

Osnovni princip: pojedina javna dobra treba da obezbjeđuje onaj nivo vlasti koji posjeduje najobimnije informacije o datom dobru i koji to može učiniti na najoptimalniji način.

Problemi u vezi sa javnim dobrima

- ***Problem besplatnog jahača:*** (besplatan korisnik, slijepi putnik). Javlja se kada pojedinci slabije ekonomske moći izbjegavaju da snose troškove obezbijedivanja nekog javnog dobra (porez), jer smatraju da :
 - ih ne može niko isključiti iz potrošnje datog dobra,
 - njihov doprinos finansiranju tog dobra je ionako beznačajan.

Eksternalije

- *Eksternalije ili eksterni efekti predstavljaju koristi ili štete koje od proizvodnje ili potrošnje nekog dobra (privatnog ili javnog) imaju treća lica.*
- *Kod eksternalija uvijek postoji razlika između individualnih i društvenih koristi i troškova.*
- Pozitivne i negativne eksternalije, spoljne ekonomije i dizekonomije
- *Da bi ovi efekti nastali potrebno je da:*
lica koje efekti pogađaju nisu imala pravne ili ekonomske veze sa datim poslom

da niko nije platio cijenu niti dobio nadoknadu

Ako se spoljni efekti rasprostiru izvan područja na kome su generisani govorimo o prelivanjima-spillover

Problem otkrivanja preferencija

- Preferencije se otkrivaju kroz politički proces
- Većinsko glasanje dovodi do otkrivanja preferencija
- Ova količina ne mora da obezbjeđuje koristi koje su iznad troškova proizvodnje
- Ograničenja referendumskog izjašnjavanja
- anketiranje

Razlike u preferencijama

- Razlike u ukusima
- Razlike u dohotku
- Razlike u poreskom sistemu i primjena principa pravičnosti u oporezivanju

Zadaci savremene države

- Država treba da zadovolji potrebe koje možemo definisati kao potrebe za javnim dobrima, pa se svi zadaci države mogu podijeliti u nekoliko grupa:
 1. *funkcionisanje političkog i ekonomskog sistema(državna administracija)*
 2. *obezbjeđivanje međunarodne bezbjednosti zemlje (vojska),*
 3. *unutrašnja bezbjednost(policija, sudstvo, državno tužilaštvo i pravobranilaštvo),*
 4. *obavezno socijalno osiguranje,*
 5. *socijalna briga,*
 5. *potrebe u društvenim djelatnostima(obrazovanje, nauka,kultura),*
 6. *zadaci u uslovima vanrednih okolnosti.*

Javni prihodi

- Država je rijetko proizvođač i vlasnik dobara. Da bi obezbijedila sredstva za podmirenje javnih potreba mora da raspolaže određenim prihodima.
- Pod javnim prihodima podrazumijevamo prihode javno-pravnih tijela koji služe za finansiranje javnih potreba.
- Dva su osnovna načina na koji se obezbjeđuju:
 1. javno-pravni, podrazumijevaju se dažbine koje država naplaćuje na osnovu svog fiskalnog suvereniteta
- Fiskalni suverenitet podrazumijeva pravo države da na svojoj teritoriji i od privatnih i pravnih subjekata koji se nalaze u njenoj nadležnosti prikuplja javne prihode i
- U skladu sa, kroz politički proces utvrđenim, preferencijama vrši javne rashode.
- 2. privatno-pravni: država se javlja kao bilo koji drugi subjekat na tržištu i od svoje poslovne aktivnosti obezbjeđuje sredstva za finansiranje svojih rashoda.

Karakteristike javnih prihoda

- Ubiraju se i iskazuju u novcu
- Ubiraju se u redovnim, najčešće godišnjim, intervalima
- Plaćanje javnih prihoda ne dovodi u pitanje postojeću imovinu
- Služe za podmirivanje troškova koji imaju opšti karakter

Kategorizacija javnih prihoda

1. Redovni i neredovni

Redovni javni prihodi se naplaćuju redovno u unaprijed propisanim vremenskim intervalima iz izvora koji se redovno i neprekidno ekonomski obnavljaju.

Neredovni javni prihodi se naplaćuju povremeno i uglavnom iz izvora koji se ekonomski ne obnavljaju. (privatizacija, nacionalizacija imovine, naplata ekstra-profita) . Posebnu kategoriju neredovnih javnih prihoda predstavljaju vanredni prihodi.

2. Javnopravni i privatnopravni

Podjela nije dovoljno jasna s obzirom da određeni prihodi imaju karakter kako javnih, tako i privatnih. Takse su javni prihodi ali nose sa sobom protivuslugu od strane države čime se svrstavaju u red privatnopravnih.

Slično je i sa fiskalnim monopolima. Pozitivna razlika između tržišne i monopolske cijene ima karakter javnog prihoda.

3. Izvorni i izvedeni

Podjela slična podjeli na javnopravne i privatnopravne. Izvorni prihodi su oni koje država stiže na osnovu svoje privredne aktivnosti i raspolaganja imovinom dok se pod izvedenim (derivativnim) podrazumijevaju prihodi koje država stiže na osnovu svog prava da uvodi dažbine.

4. Prihodi od privrede i prihodi od stanovništva

Zavisi od izvora iz kog se prihodi ostvaruju odnosno od raspodjele poreskog tereta.

Poreska struktura u OECD zemljama

izvor: www.oecd.org/tax/.../revenuestatistics1965-20102011edition.htm

Table C. Tax structures in the OECD-area ¹

	1965	1975	1985	1995	2005	2009
Personal income tax	26	30	30	26	24	25
Corporate income tax	9	8	8	8	10	8
Social security contributions ²	18	22	22	25	25	27
(<i>employee</i>)	(6)	(7)	(7)	(9)	(9)	(9)
(<i>employer</i>)	(10)	(14)	(13)	(14)	(14)	(15)
Payroll taxes	1	1	1	1	1	1
Property taxes	8	6	5	5	6	5
General consumption taxes	12	13	16	19	20	20
Specific consumption taxes	24	18	16	13	11	11
Other taxes ³	2	2	2	3	3	3
Total	100	100	100	100	100	100

Izvorni prihodi

- Ostvaruju se po osnovu državnog vlasništva nad ekonomskim dobrima, odnosno po osnovu rada njenih organa i institucija.
- 1. Domenski prihodi** - država ih ostvaruje na osnovu raspolaganja vlastitom imovinom.
- a) Javni domeni: dostupni su svima, služe opštoj upotrebi i neotuđivi su (čista javna dobra)- morska i riječna obala, spomenici kulture i sl.
 - b) Državni (fiskalni) domeni: državna imovina koja služi za ekonomsku upotrebu-zemljište, šume, rudnici, energetske izvore, hartije od vrijednosti.
- Sredstva se stižu:
- prodajom,
 - eksploatacijom prirodnih izvora,
 - davanjem imovine u zakup.

Iako cilj državnog vlasništva nad imovinom nije ostvarivanje prihoda, u nekim slučajevima mogu se ostvariti značajna sredstva.

Izvorni prihodi

2. Prihodi državnih preduzeća: Najčešće obuhvataju strateške grane proizvodnje kao što su komunalna privreda, energetika, rudarstvo, železnički i ptt saobraćaj.

Razlozi državnog vlasništva:

- Finansijski
- Socijalno-politički
- Ekonomski (nezainteresovanost privatnog sektora)

Organizacioni oblici državnih preduzeća:

- departmanska preduzeća:* predstavljaju departmane pojedinih ministarstava i nalaze se pod direktnom kontrolom resornog ministra koji je odgovoran kako za strateško tako i za tekuće poslovanje. Upravljačka struktura preduzeća nema nikakvu samostalnost u raspolaganju prihodima.
- Državni monopoli:* osnivaju se iz finansijskih razloga, siguran su izvor prihoda i često su služili za obezbijeđenje državnih zajmova.

- c) *Državne kompanije*: predstavljaju akcionarska društva u kojima država ima većinsko vlasništvo i sva prava koja iz toga proističu. Najčešće nastaju kao odraz potrebe države da iz socijalno-političkih razloga spasi neka velika preduzeća od propadanja.
- d) *Javne korporacije*: država jedini akcionar. Upravljačku strukturu-upravni odbor-imenuje država, odnosno resorni ministar. Rukovodstvo ima određeni stepen samostalnosti u upravljanju prihodima.
3. ***Prihodi od djelatnosti državnih ustanova***: organizacije neprofitnog karaktera koje su u državnom vlasništvu i posluju u domenu javnih djelatnosti. Naplaćuju prihode niske izdašnosti kao što su školarine, participacije i sl.
4. ***Prihodi od djelatnosti državnih organa***: prihodi manjeg obima koje (upravni) organi naplaćuju u vezi sa djelatnošću koja ne spada u njihovu osnovnu djelatnost.
5. ***Ostali vandažbinski prihodi***: kamate, legati, pokloni, napuštena imovina